

NİSÂ SÛRESİ ON BİRİNCİ ÂYETİ BAĞLAMINDA İKİ KIZIN MİRASTAKİ PAYI İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Muhammed ÇUÇAK*
Abdurrahim KAPLAN**

Öz

Kur'ân, diğer sahalara kaynaklık yaptığı gibi şerî hükümlere de kaynaklık etmiştir. Sahabenin Hz. Peygamber'e sorduğu sorulara bakılırsa, sahabenin saadet döneminde en çok ilgi duyduğu hususların başında ahkâm ayetlerini anlamaya çalışmak geldiği anlaşılmaktadır. Kur'an'ın cem edilmesiyle başlayan Kur'an'a yönelik ilmi faaliyetlerle beraber ahkâm ayetlerine olan ilgi daha da artmıştır. Bu uğurda her dönem âlimleri tarafından çok sayıda eser kaleme alınmıştır. Kur'an'ın her konuya yaklaşımı farklıdır. Kimi konulara detaylı değinirken kimisine ise genel temas etmiş ve açıklamasını başka kaynaklara bırakmıştır. Kur'an'da detaylı olarak açıklandığı görülen konulardan biri de mirasla ilgili hükümlerdir.

Miras hukuku, başlangıcı cahiliye dönemine hatta daha öncesine kadar uzanan bir hukuk alanıdır. Miras hukuku, İslam'ın ilk dönemlerinde cahiliye Arap kurallarına ve örfüne göre uygulanırken daha sonra bazı değişiklikler ilave edilerek icra edilegelmiş ve nihayet Nisâ sûresinin mirasla ilgili ayetinin inmesiyle son şeklini almıştır. Ayetlerde mirasla ilgili hükümlerin tafsili açıklandığı kabul edilmekle beraber bazı hususların kapalı kaldığı ve dolayısıyla üzerinde tartışma yaşandığı görülmektedir. İki kızın, erkek kardeşi olmaksızın tek başlarına kalması halinde, kızların mirastaki payının ne kadar olacağı durumu, üzerinde tartışma yaşanan hususlardan biridir. Tartışmanın bir tarafında İbn Abbâs (r.a.) varken öbür tarafında sahabe ve diğer âlimlerden oluşan çoğunluk vardır. İbn Abbâs, miras ayetinin başında yer alan “çoğul zamiri”, “fevka” ve “in” gibi harflerden yola çıkarak iki kızın payının terekenin yarısı olduğunu benimserken çoğunluk ayetin işaretini ve sünnetteki uygulamayı delil göstererek iki kızın payının terekenin üçte ikisi olduğunu savunmuşlardır. Çalışmamızda bu husus konu edinmiş, tarafların delillerine ve verilen cevaplara değinilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Miras, Tereke, Pay, Kız Kardeş, Erkek Kardeş.

-
- * Dr. Öğr. Üyesi. Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku Anabilim Dalı. md.cucak@gmail.com, orcid.org/0000-0003-3177-4837.
 - ** Dr. Öğr. Üyesi. Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı. nureyn47@hotmail.com, Orcid: [0000-0002-6259-0726](https://orcid.org/0000-0002-6259-0726).

Evaluation of The Views of The Two Girls in The Heritage in The Context of The Eleven of Surah An-Nisa

Abstract

The Qur'an has been a source for the other provisions, as well as for the rulings. Looking at the questions that The Companions asked the Prophet, it is understood that the most important issues that the Companions were interested in during the happiness period were trying to understand the verses of ahkam. Along with the scientific activities towards the Qur'an, which started with the collection of the Qur'an, the interest in the verses of the ahkam increased even more. For this reason, many works were handled by scholars of every period. The approach of the Qur'an to every subject is different. While he touched on some subjects in detail, others contacted the general and left his explanation to other sources. One of the issues that are thought to be explained in detail in the Qur'an is the inheritance provisions.

Inheritance is a legal system, the beginning of which goes back to the period of ignorance or even earlier. Inheritance law was applied to the ignorant in the early periods of Islam according to the Arabic rules and customs, and then some changes were enforced and finally took its final form with the descending verse of the chapter of Nisâ. Although it is accepted that the details of the inheritance are explained in the legacy verse, some issues remain closed and therefore there is a discussion. If two girls are left alone without their brothers, the situation of the girls' share in inheritance is one of the issues that are discussed. While Ibn Abbas is on one side of the discussion, there is a majority consisting of companions and other scholars on the other. While Ibn Abbas adopted the letters such as the "plural pronoun", "fevka" and "in" at the beginning of the inheritance verse, they argued that the share of the two girls was two thirds of the share, showing evidence of the verse and the practice in the sunnah. In our study, this issue was taken up and it was tried to touch on the evidence of the parties and the answers given.

Keywords: Heritage, Tereke, Share, Sister, Brother

GİRİŞ

Tefsir ilminin tedviniyle beraber hüküm ihtiva eden âyetler tefsir edilmeye çalışılmıştır. Bununla beraber âlimler arasında ahkâm ayetlerinin tasnifi, sayısı ve ihtiva ettiği hükümler ile ilgili farklı görüşlerin ortaya çıkması bu konuda birçok eserin kaleme alınmasına kapı aralamıştır. Fikhî tefsir, amel yani ibadet ve muamelat yönleriyle meşgul olan, bu konu ile ilgili ayetleri açıklayan ve onlardan hükümler çıkarmaya çalışan bir tefsir koludur.¹ Başka bir ifadeyle Kur'an'ın amel yönünü ele alarak, bu hususla ilgili ayetleri açıklayan ve ondan bu konularla ilgili hükümler çıkarmaya çalışan özel bir tefsir ekolünün adıdır.² Sahabe döneminde Hz. Peygamber'e sorulan ilk soruların³ ahkâm ile ilgili konuları ihtiva etmesi, âlimlerin bu tefsir ekolünü Hz. Peygamber'e kadar ulaştırmalarına sebep olmuştur.

Kur'an'da bazı konular tafsili bir şekilde açıklanırken bazıları mücmel olarak zikredilmiş ve kimi mücmelin açıklanması sünnete bırakılmıştır. Tafsili olarak açıklanmış olarak kabul edilen konulardan birisi de mirasla ilgili hükümlerdir. Kur'an'da kimlerin mirasçı olacağı ve miras payını ne kadar alacağı genelde ayrıntılı olarak ortaya konulmuştur. Mirasla ilgili hükümler, Allah'ın "*Allah (miras konusunda) çocuklarınız hakkında, erkeğe iki dişinin payı kadar tavsiye eder.*" (en-Nisâ, 4/11) ayeti ve sonraki ayetlerde açıklanmıştır. Miras, malın insanların arasında dolaşıp birbirlerinin eline geçmesini sağlayan amillerden biridir. Miras sadece İslam ile ortaya çıkan bir hukuk sistemi olmayıp cahiliye dönemi ve öncesine kadar dayanan bir hukuk sistemidir.

¹ İsmail, Cerrahoğlu, *Tefsir Tarihi*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988), 2/47.

² Mevlüt Güngör, *Fikhî Tefsir Hareketi İlk Fikhî Tefsir*, (İstanbul: Kur'an Kitaplığı, 1996), 51.

³ Sahabenin Hz. Peygamber'e yönelttiği fikhî sorular için bkz. Bakara, 2/189; Bakara, 2/219; Bakara, 2/215; Bakara, 2/217; Maide, 5/4; Bakara, 2/220; İsrâ, 17/85.

Araplar cahiliye döneminde ağırlıklı olarak nesep (kan bağı), dostluk antlaşması (velâ) ve evlat edinme (tebennî) yollarıyla birbirlerine mirasçı olabiliyorlardı. Bunlar, cahiliye Araplarının birbirine mirasçı olma sebepleri olarak kabul edilirdi. Nesep yoluyla mirastan istifade ise sadece at üzerinde savaşıp ganimet alabilen büyük erkeklere has bir durumdu. Dostluk antlaşmasıyla, "canın canımdır, kanın kanımdır, ben senden miras alırım sen benden miras alırsın" şeklindeki yeminleşme türüyle sağ kalan dost, ölen dostunun mirasçısı oluyordu. Aynı şekilde evlat edinme de dostluk antlaşması kapsamında değerlendirilirdi. İslam'ın zuhurundan hicrete kadar olan dönemde miras hukukunun cahiliye dönemindeki şekliyle devam ettirildiği görülmüştür. Bir kısım âlime göre bu durum Allah'ın "Anne-baba ve akrabaların geride bırakmış oldukları her şey için mirasçılar yaptık. Yeminleşerek mirasçı yaptıklarınızın paylarını verin." (en-Nisâ, 4/33) ayetiyle onaylanmıştır. Müslümanların Medine'ye hicret etmesiyle beraber ilgili mirasçı olabilme sebeplerine, hicret ve muâhât (muhacir ve ensâr kardeşliği) olmak üzere iki sebep daha ilave edilmiştir. Hicretle beraber, akraba olmayan ancak aralarında samimi dostluk bulunan muhacirlerin birbirlerine mirasçı olmaları sağlanmıştır. Bununla beraber Hz. Peygamber, Medine'ye geldikten sonra muhacir ve ensâr kardeşlik projesini başlatmış ve bu kardeşlik, taraflar arasında bir miras sebebi olarak kabul edilmiştir.⁴ Ancak daha sonra miras ayetinin inmesiyle mirasçı olabilmeyi meşru gören söz konusu sebeplerin bir kısmı yürürlükten kaldırılmış bir kısmında ise bazı değişiklikler yapılmıştır.

Cahiliye döneminde birçok haktan mahrum bırakılan kadına, İslâm'ın zuhuruyla beraber değer verilmeye başlanmış, kendisine hayat hakkı tanınarak elinden tutulmuştur. Miras hukukuyla beraber kendilerine düşen hisse taraflarına ulaştırılmıştır. İnen miras ayetleri kadının miras hakkını koruduğu gibi kız çocuklarının da miras payını belirleyerek bu konuda yaşanacak olan mağduriyetlerin önünü kesmiştir. Ancak konumuzu oluşturan Nisâ suresi 11. ayetin tefsirinde görüş farklılığı ortaya çıkmıştır. İbn Abbâs ve onun görüşünü savunan âlimler, ölen kimsenin ardında iki kızı kalmışsa bu kızlar pay olarak terekenin yarısını alabilecekleri görüşünü dillendirmiştir. Bu görüşü kabul etmeyen bir kısım sahabe ve dört mezhep imamları dâhil fıkıh bilginlerinin çoğu, ölenin iki kızının mirastaki payının üçte iki olduğunu benimsemiş ve ikna edici deliller sunmaya çalışmışlardır. Bu çalışmamızda İbn Abbâs'a nispet edilen görüşü ile kendisine itiraz edenlerin görüş ve delillerini derlemeye çalışacağız.

I. MİRAS AYETİNİN İNİŞ SEBEPLERİ

Mirasla ilgili ayetin iniş sebebi olarak şu görüş ve rivayetler ileri sürülmüştür.

1. Cahiliye dönemindeki Araplar mirası, düşmanların karşısına çıkıp savaşamayan erkeklere ve kadınlara değil, sadece savaşabilecek duruma gelen erkeklere veriyorlardı.⁵ Şair Hassân b. Sâbit'in kardeşi Abdurrahmân b. Sâbit, geride bir kadın ve beş kız çocuk bırakıp öldüğünde mirasçıları malın tamamını alıyorlar. Haliyle Abdurrahmân'ın hanımı Hz. Peygamber'e (s.a.v.) şikâyette bulunuyor. Bunun üzerine Allah, ölmüş kimsenin geride bıraktıkları küçük olsun, büyük olsun ve kadın olsun fark etmez tüm çocuklarına miras verilebileceğini ilan ederek mirasla ilgili ayeti (en-Nisâ, 4/11) indirmiştir.⁶

⁴ Fahreddîn er-Râzî, *et-Tefsîrû'l-kebîr* (Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1981), 9/210; Muhammed Reşid Rızâ, *Tefsîrû'l-menâr*, 2. baskı (Kahire: Dârü'l-Menâr, 1947), 4/402, 403; Heyet, "irs", *el-Mevsûatu'l-fikhiyye*, 2. baskı (Kuveyt: Vizâretü'l-Evkâf ve'ş-Şuûni'l-İslâmiyye, 1992), 3/18.

⁵ Ebu Mansur Muhammed b. Muhammed b. Mahmud Maturîdî, *Tevîlâtü Ehli's-Sünne Tefsîru'l-Maturîdî*, thk. Mecdî Basellum, (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2005), 3/37; İbn Atıyye Ebû Muhammed Abdülhak b. Galib el-Endelûsi, *el-Muharrerü'l-veciz fî tefsîri'l-kitâbi'l-aziz*, thk. Abdüsselam Abdüssafi Muhammed. (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1993/1413), 2/14.

⁶ Ebû Cafer Muhammed b. Cerir Taberî, *Câmiü'l-Beyân an Te'vili Âyi'l-Kur'an=Tefsîrû't-Taberî*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, 1. Bs (Kahire: Hicr li't-Tibâa ve'n-Neşr, 2001), 6/457, 458; Alâuddin Ali b. Muhammed İbrâhim el-Bağdâdî Hâzin, *Tefsîrû'l-Hâzin*, haz. Abdüsselam Muhammed Ali Şâhin, 1. Bs (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2004), 1/346; Ebû Muhammed el-Hüseyn b. Mesûd b. Muhammed b. el-Ferrâ el-Begâvî, *Me'âlimu't-tenzil fî tefsîri'l-Kur'an*, thk. Abdürrezzak el-Mehdî (Beyrut: Dârü İhyai't-Türâsi'l-Arabî, 1998), 1/574.

2. Araplar, cahiliye döneminde zayıf erkeklere ve kadınlara miras vermiyorlardı. Dolayısıyla Allah, cahiliye halkının yaptıklarını onaylamayarak bu ayeti indirmiş ve onların mirastaki paylarını açıklamıştır.⁷

3. Miras ayeti, Evs b. Sâbit'in hanımı ve kızları hakkında inmiştir.⁸

4. Mal, miras yoluyla erkek çocuklara, vasiyet yoluyla anne-baba ve akrabalara bırakılıyordu. Allah, bu hususta bazı değişiklikler yapıp miras ayetini indirerek çocukların, ebeveynlerin, karı-kocaların mirastaki paylarını açıklamıştır. Bu, İbn Abbas'ın (ö. 68/688) görüşüdür.⁹ Kimi kaynaklarda bunun Mücâhid b. Cebr'e (ö. 103/721) ait bir görüş olduğu da ileri sürülmüştür.¹⁰

5. Cabir b. Abdullah'tan (ö. 78/697) gelen rivayete göre Cabir b. Abdullah, hasta yatağında iken kendisini Ebu Bekr (r.a.) ile ziyaret eden Hz. Peygamber'e (s.a.v.) malları konusunda nasıl bir tasarrufta bulunacağını sormuştur. Bunun üzerine miras ayeti (en-Nisâ, 4/11) inmiştir.¹¹

6. Cabir b. Abdullah'tan gelen başka bir rivayete göre, Ensarlı bir kadın iki kızıyla beraber Hz. Peygamber'e (s.a.v.) gelir ve O'na; Ey Allah'ın Peygamber'i bunlar Sa'd. b. Rabî'in kızlarıdır, babaları Uhud'da seninle beraberdi ve orada şehîd oldu, bu kızların amcası malın tamamını aldı ve bunlara hiçbir mal bırakmadı, malları olmadan asla evlenemezler dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.), bu konuda "Allah hükmünü verecektir." dedi. Sonra miras ayeti indi. Hz. Peygamber (s.a.v.), kızların amcasını çağırttı ve kendisine; "Malın üçte ikisini Sa'd'ın iki kızına, sekizde birini annelerine ver, geri kalanı ise senin olsun." dedi. Bu, âlimlere göre İslam'daki ilk miras paylaşımıdır.¹²

7. Cabir b. Abdullah, hasta düşer, Hz. Peygamber (s.a.v) onu ziyaret eder. Bunun üzerine Cabir b. Abdullah Hz. Peygamber'e malı ile ilgili ne yapması gerektiğini sorar ve bunun üzerine miras ayeti nazil olmuştur.¹³

Bunlar miras ayetinin iniş sebebi olarak nakledilen rivayetlerdir. Miras ayetleri ile ilgili rivayetlerin konusu kadınların ve kız çocuklarının mirastan pay almamalarıdır. Nitekim İbrahim Ömer el-Bikâî (ö. 885/1480), şeriatımızda miras ayetinin nuzûl sebebinin kadınlar olduğunu ifade etmektedir. Ancak Bikâî, sadece miras ayetinin nuzûl sebebiyle yetinmez. Tevrat'ta miras ile ilgili hükmün sebep-i nuzûlüne iner ve nihayetinde Tevrat'ta da feraizin inzalinin sebebi kadınlardır diyerek Tevrat'tan şu hâdiseyi nakleder: "Yusuf oğlu Manaşşe'nin boylarından Manaşşe oğlu Makir oğlu Gilat oğlu Hefer oğlu Selofhat'ın Mahla, Noa, Hogla, Milka, Tirsâ, adındaki kızları buluşma çadırının girişinde Musâ'nın, Kâhin Elezar'ın önderlerin ve bütün topluluğun önüne gelip şöyle dediler: "Babamız çölde öldü. Rab'be başkaldıran Korah'ın yandaşları arasında değildi. İşlemiş olduğu günah sebebiyle öldü. Oğulları olmadı. Erkek çocukları olmadı diye babamızın adı kendi boyu arasından neden yok olsun? Babamızın kardeşleri arasından bize de mülk verin. "Musa, onların davasını Rabbe götürdü. Rab Musâ'ya şöyle dedi: "Selofhat'ın kızları doğru söylüyor. Onlara amcalarıyla beraber miras olarak mülk verecek, babalarının mirasını onlara aktaracaksın. "İsraillilere de ki: "Bir adam erkek çocuğu olmadan ölürse, mirasını kızına vereceksiniz. Kızı yoksa erkek kardeşlerine, kardeşleri yoksa amcalarına vereceksiniz. Amcaları da yoksa mirası bağlı olduğu boyda kendisine en yakın

⁷ Ebu Bekr Muhammed İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, haz. Muhammed Abdulkadir Atâ (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts.), 1/432; Ebu'l-Kasım Cârullah Mahmud b. Ömer ez-Zemahşerî, *Tefsîru'l-Keşşâf 'an Hakaiki't-Tenzil ve 'Uyûni'l-Ekavil fi Vücûhi't-Te'vil*, (Beyrut: Daru'l-Kütübî'l-Arabî, 1408), 3/260.

⁸ Hâzin, *Tefsîrü'l-Hâzin*, 1/346.

⁹ Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail Buhârî, *Sahîhü'l-Buhârî* (Dımişk ve Beyrut: Dâru İbn Kesir, 2002), "et-Tefsîr", 5; Taberî, *Câmiü'l-Beyân*, 6/459; Ebû Bekr Ahmet b. el-Hüseyn b. Ali Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, thk. Muhammed Abdul Kadir Ata, 2. Bs (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2003), "el-vesâyâ", 1.

¹⁰ Ebû Bekr Ahmet b. Ali er-Râzî Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, thk. Muhammed es-Sadık Kamhavi, (Beyrut: Dâru İhyai't-Türâsi'l-Arabî, 1992), 3/7.

¹¹ Taberî, *Câmiü'l-Beyân*, 6/460; Ebû'l-Hüseyn b. Haccac el-Kuşeyri en-Nisâbüri Müslim, *Sahîhü Müslim*, haz. Ebû Kuteybe Nazer Muhammed el-Fariyabi (Riyad: Dâru Tayyibe li'n-Neşr ve't-Tevz, 2006), "el-ferâiz", 6.

¹² Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, 3/7, 8; Muhammed b. İsa b. Sevre Tirmizî, *Sünenü't-Tirmizî*, haz. Ebû Ubeyd Meşhur b. Hasan el-Selman (Riyad: Mektebetü'l-Meârif, 1996), "el-ferâiz", 3; Rızâ, *Tefsîriü'l-menâr*, 4/404; Ebu'l-Lays Nasr b. Muhammed Semerkandî, *Bahru'l-'ulûm*, (b.y..y.y., ts.), 1/ 285.

¹³ Şemsüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ebî Bekr İbn Kayyim el-Cevzîyye, *Zâdü'l-mesîr fi 'ilmi't-tefsîr*, (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1422), 1/378.

akrabasına vereceksiniz. Yakını mirası mülk edinsin. Musâ'ya verdiğim buyruk uyarınca bu İsraililer için kesin bir kural olacaktır."(Sayım, 36/1-12.)¹⁴ Tevrat'taki bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere kadınların toplumda miras ile ilgili yaşadıkları sıkıntının İsrailoğulları dönemine kadar ulaştığı görülmektedir. İslam hukuk sistemiyle bu sıkıntılar ortadan kaldırılmış kimin mirastan ne kadar pay alacağı genel itibariyle netleştirilmiştir.

Mirasla ilgili ayetlerin zahirine göre miras alacak kişiler, anne-babalar, karı-kocalar, kız-erkek çocuklar ve kız-erkek kardeşlerdir. Ninelerin ve sahîh dedelerin mirastaki payları sünnetle sabittir.¹⁵ Anlaşıldığı kadarıyla amcaların mirastan pay almaları Arapların cahiliye döneminden kalan uygulamalara göre teşekkül etmiştir. Ebû Bekr el-Cessâs (ö. 370/981), Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Sa'd. b. Rabî'in kızlarının amcasına; "*Malın üçte ikisini Sa'd'ın iki kızına, sekizde birini annelerine ver, geri kalanı senin olsun.*"¹⁶ İfade ettiği hadisi aktardıktan sonra amcaların miras payıyla ilgili şöyle demiştir: "Bu hadis, birkaç anlam içermektedir. Bunlardan biri de amcaların miras alma hakkının cahiliye geleneğine dayanmış olmasıdır. Zira Hz. Peygamber (s.a.v.), Sa'd. b. Rabî'in hanımı kendisine kızlarının amcasının malın tamamını miras olarak aldığını söylediğinde bu durumu hiç yadırgamamış ve bu konuda herhangi bir girişimde bulunmamıştır. Bu konuda sadece Allah hükmünü verecektir sözüyle yetinmiştir. Miras ayeti indiğinde ise iki kızın ve kadının mirastaki paylarının amca tarafından verilmesini emretmiştir. Bu, amcaların mirasının tevkîf yolla değil, cahiliye Araplarının geleneğine göre belirlendiğinin de bir kanıtıdır. Bunun aksi söz konusu olmuş olsaydı ayet indikten sonra amcanın mirasıyla ilgili hükümler yeniden belirlenmesi gerekecekti."¹⁷

Miras ayetinde ilk sırada çocukların payları yer almaktadır. Çocukların payları, kız-erkek karışık olup olmamalarına ve sayılarına göre farklılık göstermektedir. Çocukların tamamı erkek ise, ashâbu'l-fürûz (mirastaki hissesi nass ile belirlenmiş kimseler) paylarını aldıktan sonra geri kalanını eşit olarak alırlar. Çocuklar kız-erkek karışık ise bir erkek iki kızın payını alır. Çocuklar sadece bir kız ise malın yarısını alır. Kız çocuklarının malın üçte ikisini alabilmeleri için sayılarının ikiden fazla olması gerekir. Terekenin çocuklar arasında böyle paylaşılacağı, Allah'ın "*Allah size, çocuklarınız hakkında, erkeğe, kadının payının iki misli (miras vermenizi) emreder. (Çocuklar) ikiden fazla kadın iseler, ölünün bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer yalnız bir kadın ise yarısı onundur.*" (en-Nisâ, 4/11) ayetinde açıkça ifade edilmiştir. Dolayısıyla bu hususta âlimler arasında herhangi bir ihtilaf bulunmamaktadır. Ancak âyet tek kız ile ikiden fazla olan kızların mirastaki paylarına açıkça değinirken iki kızın paylarından hiç bahsetmemiştir. Haliyle bu durum, âlimlerin iki kızın payının ne kadar olacağı hususunda görüş ayrılığına düşmelerine sebep olmuştur. Farklı gruptan oluşan çoğunluk iki kızın payının terekenin üçte ikisi olduğu görüşünü benimserken İbn Abbas (r.a.) ise paylarının terekenin yarısı olduğunu savunmuştur.¹⁸ Mükâtil b. Süleyman, ilgili ayetin tefsirinde evlatlarımız hakkında Allah size şunu tavsiye ediyor: Erkeğe iki kız payı. Eğer miras bırakanın kızları ikiden fazla iseler, yani erkek kardeşleri bulunmuyor ve kendileri de ikiden fazla iseler, mirasın üçte ikisi onlarındır. Kalan pay ise asabeye aittir. Şayet kız tek ise, mirasın yarısını alır, kalanı da asabe alır diyerek İbn Abbas'a nispet edilen görüşü savunmaktadır.¹⁹

II. İKİ KIZIN MİRAS PAYI İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER

İki kızın mirastaki payı ile ilgili biri İbn Abbas'a, öbürü diğer âlimlere ait olmaz üzere iki çeşit görüş bulunmaktadır.²⁰

¹⁴ İbrahim Ömer Bikâî, *Nazmü'd-Dürer fi tenâsübi'l-âyât ve's-süver* (Kahire: Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmî, 1984), 5/246-249.

¹⁵ Süleyman b. Eş'as el-Ezdi es-Sicistânî Ebû Dâvûd, *Sünenü Ebû Dâvûd*. thk. Muhammed Avvame, (Cidde: Dâru'l-Kible li's-Sekâfeti'l-İslâmiyye, 1998), "el-ferâiz", 4, 5.

¹⁶ Tirmizî, "el-ferâiz", 3.

¹⁷ Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, 3/8.

¹⁸ Râzî, *et-Tefsîrü'l-kebîr*, 9/211, 212; Rızâ, *Tefsîrü'l-menâr*, 4/414.

¹⁹ Mükâtil b. Süleyman, *Ahkâm Ayetleri Tefsiri* (İstanbul: İşaret yayınları, ts.), 159,160.

²⁰ Kazî Nasuru'-Dîn Ebî Saîd Abdullâh b. Ömer b. Muhammed el-Beyzâvî, eş-Şirâzî, *Envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vîl*, (Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1420 /1999), 2/63.

A. İki Kızın Miras Payı Malın Yarısıdır

İbn Abbas (r.a), ölen kimsenin ardında iki kızı kalmışsa bu kızlar pay olarak terekenin yarısını alabilecekleri görüşünü savunmuştur.²¹ Kaynaklarda İbn Abbas'ın görüşünün delili olarak ileri sürülenler şunlardır.

1. Allah'ın “فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ”(Çocuklar) ikiden fazla kadın iseler, ölününün bıraktığının üçte ikisi onlarındır.” (en-Nisâ, 4/11) ayetinin zahir anlamıdır. Zira Allah, ölenin kızlarının terekenin üçte ikisini alabilmeleri için kızların sayısının ikiden fazla olmasını “فَوْقَ اثْنَتَيْنِ” sözüyle açıklamış ve (لِ/İN) harfi ile şart koşmuştur. Şarta bağlı olan bir hüküm şart gerçekleşmediği müddetçe hüküm de gerçekleşmeyecektir. Yani kızların terekenin üçte ikisini alabilmeleri için kızların sayısının ikiden fazla olması gerekmektedir. Sayı ikiden fazla olmadığı müddetçe kızların terekenin üçte ikisini almaları mümkün değildir. İki kız, ya ikiden fazla kızların yerinde değerlendirilerek üçte ikisini alırlar ya da tek kızın yerinde değerlendirilerek yarısını alırlar. İki kızın tek kızın yerinde değerlendirilmesi daha uygun gözükmektedir. Zira iki kızın, ikiden fazla kızların yerinde değerlendirilmesi ayetteki şarta ters düşmekte ve şartın hükmünü ortadan kaldırmaktadır. Böyle olması kabul edilmeyecektir.²²

2. Allah, “erkeğe, kadının payının iki misli.” (en-Nisâ, 4/11) ayetinde iki kızın payının malın yarısı olduğuna işaret etmektedir. Ayete göre iki kadın bir erkeğin payını alır. Mirasçıları bir erkek ve iki kadın olan meselede, erkek malın yarısını kalan iki kadın ise diğer yarısını alırlar. Bu, iki kızın mirastaki payının malın yarısı olduğunun bir kanıtıdır.²³

3. Allah'ın “فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ”(Çocuklar) ikiden fazla kadın iseler, ölününün bıraktığının üçte ikisi onlarındır.” (en-Nisâ, 4/11) ayetindeki “فَلَهُنَّ/onların” kelimesi de iki kızın payının malın yarısı olduğuna işaret etmektedir. Zira bu kelime, çoğul kipidir. Çoğul olabilmesi için sayının (en az) üç olması gerekmektedir. Bu hususta hiçbir ihtilaf söz konusu değildir. Dil bilimciler kelimeleri, tekil, ikil ve çoğul olarak ayırmışlar. Her biri için ayrı yapı ve kipler belirlemişlerdir. Tekilin yapısı ve anlamı ikilden, ikilin yapısı ve anlamı ise çoğuldan farklıdır. Bu hususta bir ihtilaf söz konusu değildir. Ancak Dil bilimciler, çoğulun hangi sayıdan başlayacağı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Kimine göre bir sayının çoğul olabilmesi için sayının en az iki olması gerekirken kimine göre en az üç olması gerekmektedir. Tercih edilen ve doğru olarak kabul edilen görüş ise sayının en az üç olmasını şart koşan görüştür.²⁴

B. İki Kızın Payı Malın Üçte İkisidir

Sahabe ve dört mezhep imamı dâhil fıkıh bilginlerinin çoğu, ölenin iki kızının mirastaki payının üçte ikisi olduğunu benimsemişlerdir. Aşağıdakiler, çoğunluğun delilleri ve İbn Abbas'a nispet edilen delillere verdikleri cevaplardır.

1. Ayete göre bir erkek iki kızın payını alıyor. Mirasçılar bir erkek ve bir kız kardeş ise, erkek bu durumda iki kızın payını alıyor ki bu pay malın üçte ikisidir. Payı iki kızın payı olan erkek malın üçte ikisini aldıysa, iki kızın mirastaki payının da malın üçte ikisi olması gerekmektedir. Böylece iki kızın payının ne kadar olacağı anlaşılmış olur. Bundan ötürü Allah iki kızın payını açıklamamıştır. Ancak kimine göre bu, mantık dışı bir delildir. Zira burada iki kızın mirastaki payın ne kadar olduğunun bilinmesi, bir erkeğin payının bilinmesine bağlıdır. Bir erkeğin ne kadar pay alacağını

²¹ Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Basrî el-Mâverî, *en-Nüket ve'l- 'uyûn*, thk. Seyyid b. Abdilmaksûd b. Abdirrahim, (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts.), 1/458; Ebu'l-Berekât Abdullah b. Ahmed Hâfızuddîn en-Nesefî, *Medârikü't-tenzîl ve hakâiku't-te'vîl*, thk. Yusuf Ali Bedîvî, (Beyrut: Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, 1419/1998), 1/335.

²² Şemsü'l-eimme Ebû Bekr Muhammed b. Ebi Sehl Serahsî, *el-Mebsût* (Beyrut: Dâru'l-Me'rife, 1989), 29/139; İbn Nüceym, Zeynüddin b. İbrahim b. Muhammed Mısri Hanefî, *el-Bahrü'r-Râik Şerhü Kenzi'd-De'kâik*, thrc. Zekeriyâ Umeyrat, 1. Bs (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1997), 9/375.

²³ Serahsî, *el-Mebsût*, 29: 139; Ebu Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. İsmâil El-Murâdî Nahhâs, *İ'râbü'l-Kur'an*, haz. Hâlid el-Ali, 2. Bs (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 2008), 174; Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmet el-Ensârî Kurtubî, *el-Cami li Ahkâmi'l-Kur'an*, haz ve tsh. Hişam Semir el-Buhârî, 2. Bs (Riyad: Dâru Âlemi'l-Kütüb, ts.), 5/63.

²⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, 29/139; Hâzin, *Tefsîrü'l-Hâzin*, 1/349, 350.

bilinmesi ise iki kızın ne kadar pay alacağına bilinmesine bağlıdır. Bu, devri gerektirmektedir. Devir ise bătıldır.²⁵

2. Mirasçılarını bir erkek ve bir kadın olan meselede, Allah'ın “*erkeğe, kadının payının iki misli.*” (en-Nisâ, 4/11) ayetinin gereği, kadın malın üçte birini alır. Ölenin bir kızı, mirastaki en çok pay sahibi olan bir erkekle malın üçte birini alırsa, mirastaki payı üçte biri olan ölenin başka bir kızı ile de elbet malın üçte birini alır. Böylece ölenin iki kızının mirastaki payı malın üçte ikisi olmuş olur. Abdullah b. Mes'ud (r.a.) (ö. 32/653), mirasçılar ölenin bir kızı, oğlunun kızı ve bir kız kardeşi olan meselede, ölenin kızının malın yarısını, oğlunun kızının (iki kız çocuğunun payı olan üçte iki hisseyi tamamlamak için) malın altıda birini almasına hükmetmiştir. İbn Mes'ud, bu hükmü Hz. Peygamber'in verdiği hükme istinaden verdiğini dile getirmiştir.²⁶ İbn Mes'ud'un bu hükmü, iki kızın payının üçte iki olduğunun bir delili olarak kabul edilmiştir. Öyle ki ölenin kızı ile oğlunun kızı malın üçte ikisini aldığına göre ölenin iki kızı elbet malın üçte ikisini alırlar. Zira ölenin iki kızı, ölenin bir kızı ile oğlunun kızına nazaran daha güçlü konumdadırlar.²⁷

3. Allah'ın “*erkeğe, kadının payının iki misli.*” (en-Nisâ, 4/11) ayeti, iki kadının payının bir kadının payından daha fazla olduğunu ifade etmektedir. Aksi takdirde bir erkeğin payı, bir kadının payı ile eşit olmuş olur. Bir erkek ile bir kadının eşit miktarda paya sahip olmaları, ayete ters düşmektedir. İki kadının payının bir kadının payından daha fazla olduğuna göre, iki kadının payının üçte ikisi olması gerekmektedir. Oysa bir kadının payı ile iki kadının payları arasında bir farkın olduğundan söz etmek mümkün değildir.²⁸

4. Allah, “*(Çocuklar) ikiden fazla kadın iseler, ölünün bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer yalnız bir kadınsa yarısı onundur.*” (en-Nisâ, 4/11) ayetinde ölenin bir kızı ile ikiden fazla olan kızlarının mirastaki paylarını açıklamış ancak iki kızın paylarını açıklamamıştır. Allah başka bir ayette ölenin kız kardeşlerinin paylarını açıklayarak şöyle demiştir: “*Şayet çocuğu olmayan, fakat bir kız kardeşi bulunan kimse ölürse, bıraktığı malın yarısı ona (kız kardeşe) kalır. Çocuğu olmayan kız kardeşe, ona erkek kardeşi varis olur. Eğer (ölmüş kimsenin) iki kız kardeşi varsa, bıraktığı malın üçte ikisi onlara kalır.*” (en-Nisâ, 4/176) Allah, bu ayette ölenin bir kız kardeşi ile iki kız kardeşinin paylarını açıklamış ancak ikiden fazla kız kardeşlerin paylarını açıklamamıştır. Bu iki ayetin her biri, bir taraftan mücmel, öbür taraftan mübeyyen kabul edilmiştir. Yani her iki ayet birbirinin açıklanmayan tarafını açıklamıştır. Ayrıca âlimlerce burada ölenin iki kızının, iki kız kardeşine kıyas yapılması söz konusudur. Şöyle ki ölenin iki kız kardeşinin mirastaki payı malın üçte ikisidir. Dolayısıyla ölenin iki kızının da mirastaki payının malın üçte ikisi olması en uygundur. Zira ölen kimseye, kızları kız kardeşlerinden daha yakındır. Çünkü kız kardeşler, mirasçılarının için baba veya erkek kardeşlerinin bulunmaları sebebiyle mirastan mahrum bırakılırken kızlar mahrum bırakılmamaktadır. Zayıf durumdaki iki kız kardeş malın üçte ikisini alırken güçlü durumdaki iki kızın üçte ikisi değil, yarısını alması akla uygun değildir.²⁹

İbn Hazm (ö. 456/1064), ölen kişiye kızlarının daha yakın olduğunu ileri sürerek ölenin iki kızını, iki kız kardeşine kıyas yapılmasının doğru olmadığı görüşünü benimsemiştir. Zira bu, naslarla aykırı bir kıyastır. Şöyle ki mirasçılarını on kız ve bir kız kardeş olan meselede, meselenin ortak payı

²⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, 29/140; Râzî, *et-Tefsîrü'l-kebîr*, 9/212; Kurtubî, *el-Cami*, 5/63; Muhammed Emin b. Muhammed el-Muhtâr el-Cenekî Şankîfî, *Advâü'l-Beyân*, 1. Bs (Mekke: Dâru Âlemi'l-Fevâid, 2005), 1/363, 364; Ebû'l-Fidâ İsmail b. Ömer b. Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-'azîm*, thk. Sami b. Muhammed Selâme, (Beyrut: Daru Tay-be Li'n-Neşri ve't-Tevzi', 1999), 2/484.

²⁶ Buhârî, "el-ferâiz", 8.

²⁷ Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, 3/9; Serahsî, *el-Mebsût*, 29/140; Râzî, *et-Tefsîrü'l-kebîr*, 9/212; Vehbe Zuhaylî, *et-Tefsîrü'l-münir*, 10. Bs (Dumaşk: Dârü'l-Fikr, 2009), 4/609.

²⁸ Râzî, *et-Tefsîrü'l-kebîr*, 9/212, 213.

²⁹ Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, 3/9; Râzî, *et-Tefsîrü'l-kebîr*, 9/213; Hâzin, *Tefsîrü'l-Hâzin*, 1/349; Ebû Zekeriyâ Muhyiddin Yahyâ b. Şeref b. Nuri Nevevî, *el-Mecmû' Şerhü'l-mühezzeb li'ş-Şîrâzî*, thk. Muhammed Necib Muftî (Cidde: Mektebetü'l-İrşad, ts.), 17/98; Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr fi fihki mezhebi'ş-Şafîi*, thk. Ali Muhammed Muavviz ve Adil Ahmet Abdülmevcud (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1994), 8/100.

üçtür. Yani on kız malın üçte ikisini, bir kız kardeş ise üçte birini alır. Bu meselede bir kız kardeşin mirastaki payı malın üçte biri iken her bir kızın mirastaki payı ise üçte birinin beşte biridir. Dolayısıyla bir kız kardeş dört kızdan daha fazla mal almış olur. Oysa ilgili kıyasa göre ölenin kızları, kız kardeşine göre daha fazla mal almalıydılar. Böylece ölenin iki kızını iki kız kardeşine kıyas yapanların: “Ölene, kızları kız kardeşlerinden daha yakındır” teorisi doğruluğunu yitirmiştir. Dolayısıyla bu, batıl bir kıyastır.³⁰

5. Miras ayetinin iniş sebebi olarak Cabir b. Abdullah’tan rivayet edilen hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.), Sa’d b. Rabî’in kızların amcasına; “*Malın üçte ikisini Sa’d’ın iki kızına, sekizde birini annelerine ver, geri kalanı ise senindir.*” demiştir.³¹ Bu hadiste ölenin iki kızının payının üçte iki olduğu açıkça ifade edilmiştir. Dolayısıyla ölenin tek kızı ile ikiden fazla kızlarının mirastaki payları ayet ile belirlenmişken iki kızının payları sünnet ile belirlenmiştir. Böyle düşünüldüğünde hem ayetin hükmü hem de sünnetin hükmü yerine getirilmiş olur.³² Kurtubî’ye (ö. 671/1273) göre bu hadis, iki kızın payının malın üçte ikisi olduğu konusunda ileri sürülmüş en güçlü delildir. İbn Hazm da bu hususta Hz. Peygamber’in açıklamalarının esas alınması gerektiği kanaatindedir.³³

6. İki kişinin yan yana gelerek bir araya geldiğini ifade ettiği için ikil kavramı, kimi zaman çoğul olarak değerlendirilmiştir.³⁴ Çoğul ise iki şeyin bir araya gelmesinin dışında bir anlam ifade etmez. Hüküm açısından da ikil, çoğulun hükmünü taşımaktadır. Örneğin; İmam namazda (tek kişi ile yan yana saf tutarken) iki kişi ile cemaatle olduğu gibi safın önüne çıkmaktadır.³⁵ Ayrıca Hz. Peygamber de (s.a.v.), “*iki kişi ve daha fazlası cemaattir.*”³⁶ diyerek iki kişinin çoğul yerinde olduğuna işaret etmiştir. Miras ayetinde iki kız için çoğulu ifade eden tabirlerin kullanılmasını bu bağlamda değerlendirebiliriz. Bunun örneklerini Allah’ın “*اِنَّ تَتُوْبَا اِلَى اللّٰهِ فَقَدْ صَعَتْ قُلُوْبُكُمْ*” (Eğer siz ikiniz Allah’a tövbe ederseniz, (ne güzel olur). Çünkü kalpleriniz kaymıştı.” (et-Tahrîm, 66/4.) ayetinde de görebiliriz. Bu ayetin muhatapları bilindiği üzere Hz. Peygamber’in (s.a.v.) iki hanımıdır. İki kişi için ayette “*kalb*” kelimesinin çoğulu olan “*qulub*” kelimesi kullanılmıştır.³⁷

7. Allah’ın “*فَاِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اَلثَّانِيْنَ*” (Çocuklar) ikiden fazla kadın iseler.” (en-Nisâ, 4/11) ayetindeki “*fawq*” kelimesi, bir önceki kelimenin sılasıdır. Kimine göre bu ayette takdim ve te’hir söz konusudur. Bu görüş sahiplerine göre ayetin anlamı, “(çocuklar) iki ve daha fazla kadın iseler” demek olacaktır. Bu ayet, anlam açısından Allah’ın “*فَاَضْرِبُوْا فَوْقَ الْاَعْنَاقِ*” (boyunlarına vurun.” (el-Enfâl, 8/12) ayetine benzemektedir. Bu ayetin manası, “*fevka*” kelimesi hakkında ileri sürülen yorumlar çerçevesinde “*boyunlara ve yukarılarına vurun*” demektir. Kimine göre “*fevka*” kelimesi, zaid yani bu ayette hiçbir anlamı olmayan bir kelimedir. O zaman miras ayetinin manası “(Çocuklar) iki kadın iseler.” olur. Ancak bu kelimenin zaid/anlamsız bir kelime olduğu görüşüne Ebu Ca’fer Nahhâs (ö. 338/949) itiraz etmiş ve ayetlerde anlamı olmayan “*fevka*” gibi zarf bir kelimenin yer almayacağını savunmuştur.³⁸

³⁰ Ebû Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Saîd ez-Zâhirî İbn Hazm, *el-Muhallâ*, thk. Ahmed Muhammed Şakir, 1. Bs (Kahire: el-Matbaatu’l-Müniriyye, 1933), 9/255.

³¹ Tirmizî, *Sünenü’t-Tirmizî*, "el-ferâiz", 3.

³² Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur’ân*, 3/9; Râzî, *et-Tefsîrü'l-kebir*, 9/213; Hâzin, *Tefsîrü'l-Hâzin*, 1/349; Fahrüddîn Osmân b. Alî Zeylaî, *Tebyînü'l-hakâ’ik Şerhü Kenzi’d-dekâ’ik* (Kahire: el-Matbaatu’l-kübra’l-Emiriyye, 1896), 6/234; İbn Nüceym, *el-Bahrü’r-Râik*, 9/375.

³³ Kurtubî, *el-Cami*, 5/63; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 9/255.

³⁴ Ebû'l-Hasan el-Ahfeş, *Meâni'l-Kur’ân*, thk. Hâdî Mahmut Karâe, (Kahire: Mektebetu Hancî, 1990), 1/248.

³⁵ Ebû İshak ez-Zeccâc, *Meâni'l-Kur’ân ve irâbuhu*, thk. Abdülcelil Abduh Şelebî, (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1988), 2/19.

³⁶ Bu, zayıf hadistir. Bk. Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvinî İbn Mâce, *Sünenü İbn Mâce*, thrc ve talik. Muhammed Nasirüddin Albânî (Riyad: Mektebetü'l-Meârif, ts.), "ikâmeti's-selât", 44.

³⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, 29/140; Hâzin, *Tefsîrü'l-Hâzin*, 1/349.

³⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, 29/140; Nahhâs, *İ'râbü'l-Kur’ân*, 17/98; Hâzin, *Tefsîrü'l-Hâzin*, 1/349; Şemsüddin Abdurrahman b. Muhammed b. Ahmed b. Kudâme Ebû'l-Ferc, *eş-Şerhü'l-kebir* (el-Mukni' ve'l-İnsaf ile birlikte) thk. Abdullah b. Abdu'l-Muhsin et-Türkî ve Abdulfettâh Muhammed el-Hulvu, 1. Bs (Kahira: Hicr li't-Tibâa ve'n-Neşr, 1993), 18/71.

8. İbn Abbas'ın iki kız ile ilgili görüşünün kimine göre şaz yani itibar edilmemesi gereken görüş olduğu ileri sürülürken kimine göre İbn Abbâs bu görüşünden vazgeçip çoğunluğun görüşünü kabul etmiştir. Böylelikle iki kızın terekenin üçte ikisini alacağı icmâ haline gelmiştir.³⁹

9. Ayette kız mirasçıların malın üçte ikisini alabilmesi için kızların ikiden fazla olma şartı konulmuştur. Ancak bu ayette ilgili şartın gerçekleşmemesi hükmün gerçekleşmesine engel değildir. Zira iki kız terekeden ne kadar pay alacağı Allah'ın “*erkeğe, kadının payının iki misli.*” (en-Nisâ, 4/11) ayetinin işaretiyle belirlenmiştir.⁴⁰

10. İbn Abbas 'ın (r.a.) “Mirasçıları bir erkek ve iki kadın olan meselede, erkek malın yarısını ve iki kadın diğer yarısını alırlar.” şeklindeki deliline şöyle cevap verilmiştir: iki kızın bir erkek kardeşiyle beraber bulunduğu malın yarısını almaları, iki kızın her zaman malın yarısını alıyor anlamına gelmemelidir. Zira mirasta iki kızın bir erkek kardeşiyle beraber bulunmasıyla kızların sadece tek başlarına bulunmalarının arasında fark bulunmaktadır. Örneğin; tek kız bir erkek kardeşiyle beraber bulunduğu malın üçte birini alırken tek başına bulunduğu yarısını alır. Üç kız bir erkek kardeşiyle beraber bulduklarında malın beşte üçünü alırlarken tek başlarına bulduklarında ise üçte ikisini alırlar.⁴¹ Bu konuda İbn Abbas'a nispet edilen rivayete itiraz edenlerden biri de İslamî ilimlerin neredeyse tümünde eser yazan Fahreddin Razi'dir (ö. 606/1210). Bu görüşün İbn Abbâs'ın aleyhine olduğunu ifade eden Râzî, Allah “*kız evlat tek ise o zaman bunun yarısı onundur*” buyurmuş, yarım hissenin tahakkukunu kız çocuğunun bir olması şartına bağlamıştır. Bu ise iki kız çocuğu için pay olarak yarım hissenin tahakkuk etmesini engeller. Bu sözün doğru olması halinde İbn Abbâs'ın görüşünü iptal eder diyerek bu konuda İbn Abbâs'ın görüşüne katılmadığını ifade etmiştir. Râzî, bunlarla yetinmeyerek İbn Abbâs'ın görüşüne başka minvalden de itiraz etmiş ve İbn Abbâs'ın deliline karşı vereceğimiz cevap budur diyerek ümmetin diğer âlimlerinin iki kız çocuğunun hissesinin üçte iki olduğuna ittifak ettiklerini ortaya koymaya çalışmıştır.⁴²

Miras hukuku ile ilgili ayetlerin nüzulüyle beraber cahiliye döneminden kalma kadın ve çocukların mirastan yoksun bırakılmasının önüne geçilmiş, varis olmanın erkeklere has olmayıp, erkeklerle kadınlar arasında ortak bir husus olduğu beyan edilmiştir. Miras ayetlerinin kadın ve çocukların hakkını koruması, ilk başlarda buna alışık olmayan toplumun hoşuna gitmese de bir müddet sonra uygulama alanı bulmuş ve bu paylar hukuka uygun olarak taksim edilmeye başlanmıştır. Abdullah İbn Abbâs'a nispet edilen görüş ile sahabe ve dört mezhep imamının savunduğu görüş değerlendirildiğinde iki kızın mirastaki payının üçte iki olduğunu savunanların ortaya koyduğu delillerin özellikle bu hususun Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından uygulanarak açıklığa kavuşturulduğu düşünüldüğünde daha isabetli olduğunu görmekteyiz. Birçok sahabe ve mezhep imamının Abdullah b. Abbâs gibi değerli şahsiyetin görüşüne katılmayarak meselenin açığa kavuşturulması için gayret sarf etmesi İslam'ın adalete, hukuka, kadınlara, kız çocuklarına verdiği değer zincirinde olduğunu göstermektedir. Sahabe ve dört mezhep imamının iki kız çocuğunun mirastaki payının üçte iki olduğu yönünde açığa kavuşturmaları babaları ölen ve hiç kimseleri kalmayan bu iki kızın karşılaşılabileceği birçok zorluğu aşmalarının önünü açmıştır. Kız çocuklarının duygusal fizyolojik yapı itibarıyla erkek çocuklarından daha zayıf olmaları babalarından kalan maldan iki kıza düşecek miras payının malın üçte iki olarak kabul edilmesinin daha adil bir paylaşım olacağı kanaatini taşımaktayız.

SONUÇ

Mekke döneminde inen ayetler toplumda tevhid inancını ve güzel ahlakı yerleştirip iman akidesini sağlamlaştırmayı hedeflemekteydi. İslâm toplumunun ilk yıllarında cahiliye döneminden kalma örfi hukukun bir kısmı uygulanıyordu. Çünkü vahyin nüzûlü ve İslam toplumunun inşası henüz tamamlanmamıştı. İslâm birçok konuda tedrici hükümler getirerek bu hükümleri toplumun

³⁹ Nevevî, *el-Mecmû'*, 17/98; Şenkîfî, *Advâü'l-Beyân*, 1/366; Ebû'l-Ferc, *eş-Şerhü'l-kebir*, 18/70; Şeyh Mansur b. Yunus b. İdris el-Hanbelî Buhûtî, *Keşşâfû'l-knâ' ani'l-iknâ'*, thk. Lecnetün Mütahasissetün fi Vizâreti'l-Adli, (Riyad: Vizâreti'l-Adli, 2000), 10/373.

⁴⁰ Serahsî, *el-Mebstût*, 29/140; İbn Nuceym, *el-Bahrü'r-Râik*, 9/375.

⁴¹ Zeylaî, *Tebyînü'l-hakâ'*, 6/234.

⁴² Râzî, *et-Tefsîrû'l-kebir*, 9/510.

özümsemesini hedefliyordu. Tedrici olarak uygulanan hükümlerden biri de miras hukuku idi. Cahiliye döneminden kalma örfi hukuk eşit ve adil şartlarda kişinin hakkını kendisine teslim etmiyordu. Mekke döneminde keyfi uygulamalarla paylaşılan miras Medine'ye hicret etmekle beraber şekillenmeye başlamıştı. Aslında miras hukuku ile ilgili nâzil olan ayetler yoruma mahal vermeyecek şekilde aile fertlerinin miras paylarını haber veriyordu. Ancak Nisâ suresi 11. âyette “فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا بَلَغَ الْوَارِثُ” şeklindeki ifade bu kızların alacakları miras payı âlimler arasında farklı görüşlere sebebiyet vermiştir. Abdullah İbn Abbâs'a göre bu kızların terekenin üçte ikisini alabilmesi için sayılarının ikiden fazla olmasının şart olduğunu ifade etmektedir. Bu görüşünü ayette geçen “فَوْقَ اثْنَتَيْنِ” sözüyle açıklamış ve (ان/in) harfi ile sayılarının üç olma şartının gerekli olduğunu savunmuştur. Ona göre şarta bağlı olan bir hükmün şartı gerçekleşmediği müddetçe o hüküm de gerçekleşmeyecektir. Bütün bunlardan sonra kalan iki kıza mirastan düşecek pay miktarının malın yarısı olduğu hükmüne varmıştır. İbn Abbâs, görüşünü kuvvetlendirmek için ayette geçen "erkeğe, kadının payının iki misli" şeklindeki ifadeyi de kalan iki kızın miras paylarının malın yarısı olduğuna delil görmektedir. Bunlarla yetinmeyen İbn Abbâs, kalan iki kızın miras paylarının malın yarısı olduğunu ispatlamak için ayette geçen “فَلَهُنَّ/onların” kelimesinin çoğul anlam ifade ettiğini, ikil sayısının dil bilimciler tarafından çoğul kabul edilmediğini de savunmaktadırlar.

Sahabe ve dört mezhep imamı dâhil fıkıh bilginlerinin çoğu, ölenin iki kızının mirastaki payının üçte iki olduğu görüşünü benimsemiştir. Nitekim onlar da görüşlerini savunmak için birtakım deliller sunmuşlardır. Ölenin ardında kalan bir erkek ve bir kız ise ayetin ifadesiyle bir erkek iki kızın payını almaktadır. Böyle bir paylaşım malın üçte ikisine tekabül etmektedir. Onlara göre payı iki kızın payı olan erkek, malın üçte ikisini alabiliyorsa iki kızın mirastaki payının da malın üçte ikisi olması gerekmektedir. Kalan iki kızın miras payı malın üçte ikisi olması sebebiyle Allah'ın bu konuda açıklama yapmadığı görüşünü savunmuşlar. Ölenin ardında kalan iki kızın payının malın üçte ikisi olduğunu savunan sahabe, dört mezhep imamları ve birçok âlimin ortaya koydukları deliller bunlarla sınırlı değildir. Erkeğe, kadının payının iki misli” ayeti gereği, kadın malın üçte birini almaktadır. Bu da her hâlükârda kızın payının üçte bir olduğunu göstermektedir. Bir kız, üçte bir paya sahipse kalan diğer kız da üçte bir paya sahiptir. O zaman geriye iki kız kaldığında bunların payları üçte ikiye tekabül etmektedir. Bu görüş sahipleri, Nisâ sûresi 176. âyetteki ifadeyi iki kızın miras payının üçte iki olduğuna delil olarak görmektedirler. İbn Abbâs'a nispet edilen görüşe itiraz eden sahabe ve mezhep imamları kalan iki kızın miras paylarının malın yarısı olduğunu kabul etmemektedir. Onlara göre iki kızın miras payının malın üçte ikisi olduğudur.

KAYNAKÇA

- Ahfeş, Ebu'l-Hasan. *Meâni'l-Kur'ân*. thk. Hâdî Mahmut Karâe, Kahire: Mektebetu Hancî, 1990.
- Beğavî, Ebû Muhammed el-Hüseyin b. Mesûd b. Muhammed b. el-Ferrâ. *Me'âlimu't-tenzil fi tefsiri'l-Kur'ân*. thk. Abdürrezzak el-Mehdî, Beyrut: Dâru İhyai't-Türâsi'l-Arabî, 1998.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmet b. el-Hüseyin b. Ali. *es-Sünenü'l-Kübrâ*, thk. Muhammed Abdül Kadir Ata. 2. Bs. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.
- Beyzâvî, Kazî Nasuru'-Dîn Ebî Saîd Abdullâh b. Ömer b. Muhammed eş-Şirâzî. *Envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vîl*. Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1999.
- Bikâî, İbrahim Ömer. *Nazmü'd-Dürer fi tenâsübi'l-âyât ve's-süver*. Kahire: Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmî, 1984.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail. *Sahîhü'l-Buhârî*. Dımeşk ve Beyrut: Dâru İbn Kesir, 2002.
- Buhûfî, Şeyh Mansur b. Yunus b. İdris el-Hanbelî. *Keşşâfü'l-kınâ' ani'l-iknâ'*. thk. Lecnetün Mütahassisetün fi Vizâreti'l-Adli. Riyad: Vizâreti'l-Adli, 2000.
- Cerrahoğlu, İsmail. *Tefsir Tarihi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988.
- Cessâs, Ebû Bekr Ahmet b. Ali er-Râzî. *Ahkâmü'l-Kur'ân*. thk. Muhammed es-Sadık Kamhavi. Beyrut: Dâru İhyai't-Türâsi'l-Arabî, 1992.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as el-Ezdi es-Sicistânî. *Sünenü Ebû Dâvûd*. thk. Muhammed Avvame. Cidde: Dâru'l-Kible li's-Sekâfeti'l-İslâmiyye, 1998.

Ebû'l-Ferc, Şemsüddin Abdurrahman b. Muhammed b. Ahmed b. Kudâme. *eş-Şerhü'l-kebir*, (el-Mukni' ve'l-İnsaf ile birlikte) thk. Abdullah b. Abdu'l- Muhsin et-Türkî ve Abdulfettâh Muhammed el-Hulvu. 1. Bs. Kahira: Hicr li't-Tibâa ve'n-Neşr, 1993.

Ebû'l-Hasan el-Mâverdî, Ali b. Muhammed el-Basrî. *en-Nüket ve'l- 'uyûn*. thk. Seyyid b. Abdilmaksûd b. Abdirrahim Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.

Ebû'l-Leys, Nasr b. Muhammed Semerkandî. *Bahru'l- 'ulûm*. b.y.:y.y., ts.

Güngör, Mevlüt. *Fikhî Tefsir Hareketi İlk Fikhî Tefsir*. İstanbul: Kur'ân Kitaplığı, 1996.

Hâzin, Alâuddin Ali b. Muhammed İbrâhim el-Bağdâdî. *Tefsîrû'l-Hâzin*, haz. Abdusselam Muhammed Ali Şâhin. 1. Bs. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2004.

Heyet, *el-Mevsûatu'l-fikhiyye*, 2. Bs. Kuveyt: Vizâretü'l-Evkâf ve's-Şuûni'l-İslâmiyye, 1992.

İbnü'l-Arabî, Ebu Bekr Muhammed. *Ahkâmü'l-Kur'ân*, haz. Muhammed Abdulkadir Atâ. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.

İbn Atıyye, Ebû Muhammed Abdülhak b. Galib el-Endelüsi. *el-Muharrerü'l-veciz fî tefsiri'l-kitâbi'l-aziz*. thk. Abdüsselam Abdüssafî Muhammed. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1993.

İbn Hazm, Ebû Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Saîd ez-Zâhirî. *el-Muhallâ*, thk. Ahmed Muhammed Şakir. 1. Bs. Kahire: el-Matbaatu'l-Müniriyye, 1933.

İbn Kayyim el-Cevzîyye, Şemsüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ebî Bekr. *Zâdü'l-mesîr fî 'ilmi't-tefsîr*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1422.

İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İsmail b. Ömer. *Tefsîrû'l-Kur'ânî'l-'azîm*. thk. Sami b. Muhammed Selâme. Beyrut: Daru Tay-be Li'n-Neşri ve't-Tevzi', 1999.

İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvinî. *Sünenü İbn Mâce*, thrc ve talik. Muhammed Nasîrüddin Albânî. Riyad: Mektebetü'l-Meârif, ts.

İbn Nüceym, Zeynüddin b. İbrahim b. Muhammed Mısri Hanefî. *el-Bahri'r-Râik Şerhü Kenzi'd-Dekâik*, thrc. Zekeriyâ Umeyrat. 1. Bs. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997.

İbn Süleyman, Mükâkatil. *Ahkâm Ayetleri Tefsiri*. İstanbul: İşaret yayınları, ts.

Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmet el-Ensârî. *el-Cami li Ahkâmi'l-Kur'an*, haz ve tsh. Hişam Semir el-Buhârî. 2. Bs. Riyad: Dâru Âlemi'l-Kütüb, ts.

Maturîdî, Ebu Mansur Muhammed b. Muhammed b. Mahmud. *Tevilâtü Ehli's-Sünne Tefsiru'l-Maturîdî*, Thk. Mecdî Basellum. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2005.

Mâverdî, Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habib. *el-Hâvi'l-kebir fî fikhü mezhebi's-Şafî*, thk. Ali Muhammed Muavviz ve Adil Ahmet abdülmevcud. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994.

Müslim, Ebû'l-Hüseyn b. Haccac el-Kuşeyri en-Nîsâbü'rî. *Sahîhü Müslim*, haz. Ebû Kuteybe Nazer Muhammed el-Fariyabi. Riyad: Dâru Tayyibe li'n-Neşr ve't-Tevz, 2006.

Nahhâs, Ebu Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. İsmâil El-Murâdî. *İ'râbü'l-Kur'ân*, haz. Hâlid el-Ali. 2. Bs. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 2008.

Nevevî, Ebû Zekeriyâ Muhyiddin Yahyâ b. Şeref b. Nuri. *el-Mecmû' Şerhü'l-mühezzeb li's-Şîrâzî*, thk. Muhammed Necib Mutî. Cidde: Mektebetü'l-İrşad, ts.

Nesefî, Ebu'l-Berekât Abdullah b. Ahmed Hâfızuddîn. *Medârikü't-tenzîl ve hakâiku't-te'vîl*. thk. Yusuf Ali Bedîvî. Beyrut: Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, 1998.

Râzî, Muhammed Fahreddin b. Allame Ziya'u'd-Din Ömer el-Müştehir bi Hatîbi'r-Rey. *et-Tefsîrû'l-kebir*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1981.

Rızâ, Muhammed Reşid. *Tefsîrû'l-menâr*. 2. Bs. Kahira: Dâru'l-Menâr, 1947.

Serahsî, Şemsüleimme Ebû Bekr Muhammed b. Ebi Sehl. *el-Mebsût*. Beyrut: Dâru'l-Me'rife, 1989.

Şenkîti, Muhammed Emin b. Muhammed el-Muhtâr el-Cenekî. *Advâü'l-Beyân*. 1. Bs. Mekke: Dâru Âlemi'l-Fevâid, 2005.

Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerir. *Câmiü'l-Beyân an Te'vili Âyi'l-Kur'an=Tefsirü't-Taberî*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî. 1. Bs. Kahire: Hicr li't-Tıbâa ve'n-Neşr, 2001.

Tirmizî, Muhammed b. İsa b. Sevre. *Sünenü't-Tirmizî*, haz. Ebû Ubeyd Meşhur b. Hasan el-Selman. Riyad: Mektebetü'l-Meârif, 1996.

ez-Zeccâc, Ebû İshak. *Meâni'l-Kur'ân ve irâbuhu*. thk. Abdülcélil Abduh Şelebî Beyrut: Âlemu'l-Kütüb, 1988.

Ez-Zemaşerî, Ebu'l-Kasım Cârullah Mahmud b. Ömer. *Tefsîru'l-Keşşâf 'an Hakaiki't-Tenzîl ve 'Uyûni'l-Ekavîl fî Vücûhi't-Te'vil*. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-Arabî, 1408.

Zeylaî, Fahrüddîn Osmân b. Alî. *Tebyînü'l-hakâ'ik Şerhü Kenzi'd-dekâ'ik*. Kahire: el-Matbaatu'l-kübra'l-Emiriyye, 1896.

Zuhaylî, Vehbe. *et-Tefsirü'l-münir*. 10. Bs. Dımaşk: Dârü'l-Fikr, 2009.